

A Fejedelem

Padányi Viktor : Rákóczi Nagyságos Fejedelem

A kiadásért dr. Padányi Viktor felel.

Minden jog fenntartva.

All rights reserved. — Alle Rechte vorbehalten.

Készült Ledermüller Olivér nyomdavállalatában, München 8, Pütrichstr. 3a

*Recrudescunt inclytae
gentis Hungarae
vulnera . . .*

I.
A H Á T T É R

Szegény legénynek olcsó a vére,
Alig két garas egy napra bére,
Azt sem tudja elkölteni mégis végtére
Két lator közt egy hazáért omlik ki vére.

Kuruc dal

Ezerhét száz négy tavaszán borzalmas röpiratot olvastak Moszkvától Londonig mindenfelé Európában. A röpirat, amelyet Rákóczi Ferenc zborói kiáltványának terjesztése céljából a nagyszombati egyetemi nyomdában nyomtak, olyan szívbemarkoló képet nyújtott a magyarországi állapotokról, hogy az olvasóknak végigfutott tőle a hátukon a hideg s mikor a magyar király címét viselő Lipót császár végigolvasta, rosszul lett.

Pedig a kiáltványban, amelyet kezdő szaváról „Recrudescent”-nak nevezünk azóta is, és amely irodalmi értelemben is mestermű — személy szerint Ráday Pálnak, Rákóczi Ferenc titkárának fogalmazása — semmi olcsó és felelőtlen túlzás nincs. Az az elcsüggesztő és felháborító kép, amely a Recrudescent mondataiból Kétségbeesett-Magyarországról kibontakozik, a valóságnak csupán halvány mása volt, és a II. Rákóczi Ferenc nevéhez fűződő nagy magyar történelmi drámának háttere, indoklása s magyarázata ez a valóság.

Ebből a valóságból a külföldi kortárs keveset tud.

Fél évszázaddal a Harmincéves Háború után Európa merőben más, mint a Renaissance Európája volt. Ebből az Európából már hiányzanak az egykori Mediterrán-Európa melegen csillogó színei, a quattrocento, cinquecento, secento dallamos mediterrán nevei már eltűntek a köztudatból, a commedia dell' arte buffóinak napsugaras világa már elfakult, sírbaszállt a Lovag, a Szerzetes, a Diák, a Condottieri alakja, elmúlt a fürge olasz tör, meg a villámgyors könnyű magyar kard könnyed és elegáns kora. Az új nevek kemények, darabosak, sok bennük a mássalhangzó, az új színházat már Shakespeare nehéz és tragikus tépelődései töltik be, az új ember a Hajós, a Felfedező, a Kolonizátor, az Üzletember, az új fegyver a muskéta. Az új Európa hűvös és szürke, mint az óceán, az új Európa nem Medi-

terrán-Európa immár, hanem Atlanti-Európa, amelynek a szíve, hanem, 1500 kilométerrel nyugatabbra dobog, mint a régié, és ebben az Európában Magyarország 1500 kilométerrel messzebb van, mint a régién volt.

Ezt az Európát már nem érdeklik a Zsigmondok, a Hunyadi Jánosok, a Matthis Corvinusok, meg a Bakócz Tamások tettei és szándékai. Ez az Európa már alig tudja, hogy merre van Buda vagy Firenze, Bécs, Boroszló vagy Krakkó, ezt az Európát már nem a Balkán, vagy Nándorfehérvár vagy Szigetvár sorsa érdekli többé, hanem az, hogy kié lesz Elzász és Strassburg, ki fogja örökölni a gazdátlanul maradó spanyol trónt és hogy Gusztáv Adolf 16 éves unokájának pompás északi birodalma és pompás hadserege térdre fogja-e kényszeríteni Nagy Péter cár kezdetleges és nehézkes és ügyetlen, de már akkor is mohó imperializmusát? Európa két vezető hatalma Franciaország és Svédország, amelyek mögött a Brit Commonwealth és Szent-Oroszország még csak most kezd kifermálódni, és az induló évszázad domináló figurája az egyre öregebb, egyre erőszakosabb és egyre kellemetlenebb Napkirály, aki mindenkit lenéz, de mindenkit kihasznál és akit mindenki utál, de mindenki figyel.

Az 1700-as évekbe lépő Európának két egymástól független háborúja is folyik egyszerre. Rómától Cadizig, Cadiztól Stockholmg mindenfelé katonák menetelnek, muskéták dörögnek. A La Manche csatornában éppolyan élénk és izgatott a flottatevékenység, mint a Skagerrakban. Versaillesben diplomaták sűrögnek-forognak állandóan, a flandriai városok pocakos burgherjeinek feleségei hol francia, hol angol, hol bajor, hol spanyol katonákkal kokettálnak vaszkosaras ablakaik mélyéből aszerint, hogy hogyan váltakozik a hadiszerencse Marlborough és Buffon párbajában, és ha akad még Európában le nem foglalt érdeklődés, ez Newton szenzációs felfedezései, Watteau festményei, a fiatal Händel és a vele egyazon évben született Bach új muzsikáia között oszlik meg, vagy leköti az új és izgató irodalmi műfaj, a Defoe Dániellel és Swift Jonathánnal elinduló regény.

Ez az Európa igen keveset tud a megdöbbentő magyarországi valóságból s az a kevés, amit mégis tud olyan rendetlen, olyan megbízhatatlan és olyan fantasztikusan hangzik, hogy a kor Európája a tizedrészét sem hiszi el.

A nagy felszabadító hadjárat, az „utolsó keresztes háború”, ahogy sokan nevezték, amelynek legnagyobb eseménye Buda visszafoglalása volt, már hosszú évekkel előbb végetért ahhoz, hogy a nemzetközi érdeklődésből kifakuljon, és Európának egyébként is alig volt fogalma arról a szívszorító képről, amit a kitakorodó török korrump és embernyúzó basái, bégei, agái, görög adószedői, zsidó uzsorásai, szerb, macedon, bosnyák és albán martalócai 145 évi hárcsolás, pusztítás, égetés, rabszolgavadászat, mészárlás, zsarolás és a lakosság százezerszázmra történt elhajtása után Nagy Lajos és Má-

tyás Európaszerte irígyelt¹⁾ Magyarország helyén maguk után hagytak, hiszen erről a képről, a maga hátborzongató teljességében akkor még magának a magyarságnak sincs teljes fogalma. Az adatfelvétel a század elején még csak folyik s ennek történettudományi kiértékelése majd csak később fog lassan és fokozatosan megtörténni, sőt, az országnak egy része, a Temes-vidék, egyelőre még továbbra is török kézen maradt.

A felszabadult több, mint 100.000 négyzetkilométernyi Balkánná züllesztett, elvadult, elhanyagolt, elmocsarasodott, elsivatagosodott, gyéren lakott²⁾, szerb, oláh, török, magyar haramiákkal, kóborló cigánykaravánokkal fertőzött területet Lipót, a magyar király, éppúgy „hódítás jogán szerzett” császári tulajdonnak tekintette és deklarálta, mint ahogyan a felszabadító háború diplomáciai előkészítéseként 1684 március 5-én kötött „Szent Ligának” nevezett orvosegyezményben az általa „a magyar korona jogán” visszaigényelt Dalmáciát is Ausztria, nem pedig Magyarország számára kebelezte be.

A kor nagy aszkétája, XI. Ince pápa, aki a pápai udvartartás költségeit (környezetének nagy riadalmára) a legminimálisabbra szállította le olvannyira, hogy maga is kisterjedelmű elődjének használt reverendáit hordta, hogy élete főcélját és egész pápai programjának tengelyét jelentő művere, a török kiűzésére, minél több pénzt fordíthasson, egy három fronton végrehajtandó háború céljaira Szent Ligát hoz össze Lipót, a lengyel király és a velencei köztársaság között, saát személynélves kontribúcióján, 400.000 arany dukáton kívül több, mint 10 millió forintot rendel egyházi javakból és bevételekből a háború céljára és keresztes háborút hirdet.

A háborúra összegyűlt haderő nemzetközi, hiszen abban a 32.350 főnyi Habsburg-hadseregén kívül (amelynek magának is vannak magyar és horvát ezredei és legénységének egy része a spanyol, németalföldi és olasz Habsburg-birtokokról való olasz, spanyol és vallonzsoldos), a mintegy 25.000 főnyi lengyel haderő és a velencei hajóhad mellett a felszabadító háború hírére Thököly Imrének hátat fordító mintegy 16.000 főnyi kuruc haderő, Bajorország 8000 főnyi, Szászország 4700 főnyi³⁾ hadereje, a nevét éppen ezekben az években „Poroszországra” változtató Brandenburg 7000 főnyi hadserege, Svédország részéről 2000 főnyi haderő, pápai tüzérség, egy-egy olasz, spanyol, angol és skót nemesekből álló önkéntes (nem zsoldos) ala-

1) Dante Divina Commedia-jában „boldog Magyarországról” fr vágyódó stanzákat (O beata Ungheria!). A Villani-testvérek 14. sz.-beli krónikája magasztalóan beszél a magyar király hatalmáról. Vasari 1568-ban megjelent munkája (Vite) tele van a 15. sz.-beli Magyarország civilizációs és kulturális színvonalára való utalásokkal éppúgy, mint Bisticci (1421–1498) Neves emberek életrajzai című műve is bámulattal beszél Magyarországról.

2) Hogy csak egyetlen jellemző adatot említsünk, a 10.000 km²-nyi területű Torontál vármegyében, ahol a Mátyás-korabeli adóajztromok 1.700 helységet említenek, a felszabadítás mindössze 27 helységet talált. Magyarország lakosainak száma a 18. század elején feleannyi volt, mint 1490-ben.

3) Költségeik nagy részét Magyarország fedezi.

kulat is részt vett, sőt részt vett benne a barcelonai iparosok egyik céhének 60 tagja is, akik fogadalmat tettek az Izlám elleni harcra.

A felszabadító háborút megvívó mintegy 100.000 főnyi haderőnek több, mint kétharmad része tehát nem Habsburg-haderő volt és több, mint 60.000 ember általában sem volt német, mivel pedig a háború céljaira adott nagyszámú pápai hozzájáruláson kívül, a magyar királyi kancellária egykorú becslése szerint, a háború első kilenc éve alatt a magyar nemzet 30 millió forintot izzadt ki hadiadóban a felszabadítás költségeire, sőt a súlyos hadiadó fizetésére a 13 évig tartó háború után is még évekig kényszerítették, a felszabadítás, mint pénzügyi teljesítmény sem Habsburg-teljesítmény volt.

Hiába állt azonban a felszabadítás műve mögött XI. Ince aszkéta alakja és hiába volt a felszabadult terület nyolc évszázados magyar birtok, a pápa teljesítménye éppúgy homályban maradt⁴⁾, mint a háború roppant költségeinek sokkal több, mint felét viselő magyarság súlyos pénz- és véráldozata, amely a török elleni 145 éves szakadatlan küzdelembe belerokkant népet most a felszabadítás terheivel elmondhatatlan nyomorba taszította⁵⁾, a felszabadító háború erkölcsi, politikai és katonai érdemeit éppúgy, mint annak anyagi eredményeit a Habsburg-ház sajátította ki, a katonai teljesítménynek minden fénye pedig a császári haderőre esett a német világban éppúgy, mint attól nyugatra mindenfelé⁶⁾.

Arról, hogy a császári haderő egy jó része — a kilencvenes évek második felétől kezdve túlnyomó része — fosztogató, kegyetlenkedő, asszonyokkal erőszakoskodó, fegyelmezetlen és tolvaj csőcselék volt, amely az egykorú források egybehangzó állítása szerint rosszabb volt, mint a török, külföldön senki sem beszélt, de arról sem, hogy a német ezredek rohamoszlopia élére általában mindig 50—100 magyar hajdút állítottak elpusztulni. Lotharingiai Károly, Bádeni Lajos, Savoyai Jenő, Carafa, Caprara, Dünwald, Croy, Stahremberg, Veterani és egyéb külföldi seregvezérek és tábornokok mellett a császári tájékoztatáson alapuló európai közvélemény még ma sem tud

4) XI. Ince pápa tiszteletreméltó alakja csak a Habsburg-uralom megszűnte óta kezd elfoglalni méltó helyét a magyar történetírásban és a magyar szívekben egyaránt.

5) A felszabadító hadsereg eltartására kirott 141.000 porcióból a hadi pusztításoktól sújtott Magyarország 1685-ben pl. 96.000 porciót, 1686-ban 82.000 porciót fizet. A pusztításoktól mentes, jólétben élő többi Habsburg-országok csak a fennmaradó részt fizetik. Egy emberporciót 4—6, egy lóporciót 3—5 forintba számítva havonta (egy katona, illetve egy ló egyhavi eltartása egy porció), a 141.000 porció évente mintegy 8 és fél millió forintot jelentett. Mivel ennek átlag 60 százalékát Magyarországnak kellett fedezni a a hányák és egyéb direkt kincstári jövedelmek összege évente mintegy egy millió forintot tett ki, a háború pusztításaitól és az állandóan az országban tartózkodó hadsereg fosztogatásaitól elszegényedett lakosságnak a rendes adón kívül évi 3—4 millió forintnyi hadiadó szörnyű terhét kellett viselnie és az adóvégrehajtás, az „executio” katonai úton és borzalmas kegyetlenséggel történt.

6) Dr. Braubach bonni professzor néhány évvel ezelőtt publikált Savoyai-könyvében magyar katonai és polgári teljesítményekről nem is tud, mintha Magyarország csak nézője lett volna a felszabadító háborúnak.

szinte semmit a magyar tábornokok és ezredparancsnokok hosszú és ragyogó soráról. Gróf Pálffy Károly János, gróf Serényi János, gróf Csáky László, Koháry István tábornokok, gróf Eszterházy János főkapitány, gróf Erdődy György, Barkóczy Ferenc, Petneházy Dávid, Bottyán János, Fiáth János és más magyar brigadérosok és kapitányok szerepéről, tetteiről és érdemeiről a császári hadvezetőség éppúgy nem beszél, mint ahogy teljesen hatástalanok maradnak Eszterházy Pál nádor keserű beadványai is, amelyek szerint a porció olyan éhhalált okoz, hogy a nép gyermekeit, feleségeit, serdülő leányait eladja az idegen katonáknak, amiből végtelen fürtelem származik, sokan lemészárolják családjukat, azután öngyilkosok lesznek, ezrek és ezrek kibujdosnak az országból. A nádor jelentései szerint Magyarország száz év alatt nem fizetett annyit a töröknek, mint két esztendő alatt a császár külföldi katonaságának, mert a három évszázada vérző Magyarország több porció fizetésére van kötelezve, mint az érintetlen ausztriai és cseh területek rendezett viszonyok között élő lakossága s ha ez így megy tovább „mi haszna lesz annak, ha Fölséged egyedül erdők és elhagyott hegyek fölött fog uralkodni“?

A felszabadítás teljesítményének a fentiekben nagyjából felvázolt magyar osztályrészével szemben a felszabadult területekről a török hódoltság idején Erdélybe és a Felvidékre elmenekült földesúri családok nagyrészeének birtokjogát a császári „neoaquistica commissiók“ éppúgy nem ismerik el, mint ahogyan a felszabadult uratlan területekre azonnal meginduló magyar parasztok települési kísérleteit is erőszakkal akadályozza meg a katonai közigazgatás. Magyar paraszti telepéseknek egy a Maroson tilalom ellenére is átkelő nagyobb csoportjára a császári hadvezetőség lövettet.

A saját országuk saját pénzükkel és saját vérükkel felszabadított területeiről kitiltott magyarok helyett a Lipót-féle telepítési politika a Balkánról behívott szerbekkel és a birodalom különböző részeiből hozott német telepésekkel igyekezett benépesíteni a legjobb, legtermékenyebb területeket, amelyeknek tisztántúli részeit a katonai kormányzó magyar hivatali nevével (bán) németül Banatnak, magyarul Bánságnak, Duna-Tisza-közi részét pedig Bácskának kezdték nevezni.

Így került be a felszabadított területekre a török kitakarodása után visszamaradt idegen csőcseléken, meg a szabadon és rendszeretlenül vagy kisebb akciók eredményeként beszivárgott szerbek ezrein kívül (akikre nem lövettet a császári kormányzat), Csernojevics Arzen ipeki patriárka-érsek nagyarányú telepítési akciója során körülbelül 38.000 szerb család, mintegy 200.000 lélek, akiknek szabad nyelvhasználatot, teljes vallásszabadságot (sokkal nagyobb, mint a magyar protestánsoknak volt ebben az időben), önkormányzatot és számtalan egyéb kedvezményt biztosít a császári kormány, kivonva őket nemcsak a lakóhelyük szerint illetékes magyar közigaz-

gatás hatásköre alól⁷⁾, hanem sok tekintetben a magyar kormány-
székek illetékessége alól is. A Délvidék 220 évvel később bekövet-
kezett versaillesi elvesztésének történelmi folyamata ekkor és ezzel
kezdődik meg, de ekkor és ezzel kezdődött meg a Habsburg-biroda-
lom későbbi szétrombolásának történelmi folyamata is, amelyet
Európa legönzőbb és legvéresebb kezű uralkodóháza a szlávok dé-
delgetésével és az ő szemükben mindig ellenszenves magyarság el-
leni következetes és állandó kijátszásával két évszázadon keresztül
maga készít elő.

Ugyanennek a magyarságot felhígítani akaró telepítési politi-
kának eredményeképpen kerültek Magyarországra az általánossá
vált gyűjtőnévvel „sváboknak“ nevezett német tömegek is, előbb
a városokba és a török által kevésbé elpusztított dunántúli, pest-
környéki, hevesi, szatmári területekre, részben mint kézművesek,
részben mint ausztriai és morvaországi földesuraikat otthagyo job-
bágy csoportok (s természetesen ezekre sem lövetett a katonai kor-
mányzat), majd később — III. Károly és Mária Terézia alatt a Bán-
ság és a Bácska lakatlan vidékeire, eleinte — úgy mint Ausztrália
első telepesei is — mint deportáltak, katonai kényszer és felügyelet
alatt, majd később, szervezett kormányakciók eredményeképpen,
mint hatóságilag támogatott telepések.

A felszabadító háború végével szélnek eresztett magyar vitézek,
a hajdu kötelékek katonái, a feleslegessé vált várak hadi személy-
zete és Thököly kurucezredeinek legénysége tízezzel csatangol,
helyet nem találva, de ezeknek nincs föld, nincs kedvezmény, nincs
privilegium. Schlick Lipót tábornok 44.000 forintért megkapja Hód-
mezővásárhelyt egész óriási, több százezerholdas határával, az övé
lesz Csongrád is 19 környező faluval együtt, Salm Károly megkapja
Hatvant s egész vidékét, nagy birtokokat kap Kollonics, Carafa,
Savojai Jenő és más nagyurak, de se szeri se száma az ezeknél a
latifundiumoknál kisebb magyar birtokokkal megadományozott vagy
„gazdátlan“, neoacquistica területeket holdanként pár garasával
összevásárló császári tiszteknek, altiszteknek, közigazgatási tiszt-
viselőknak, hadseregszállítóknek, üzéreknak, „telepítőknek“. A Fes-
tetich, Grassalkovics, Pallavicini, Odescalchi, Keglevics, Waldeck,
Bissingen, Baldacci, Seckendorf, Sina, Harrucker és számtalan más
jövevény vagyona, a német, rác, görög, cseh, horvát közvetítők, mar-
hacsiszárok, földspekulánsok százainak nagy vagyonai mind a 18.
század első feléből származnak, és innen nőnek ki a gazdag „sváb“
községek is. A kitűnő földek, a Habsburg kormányzat támogatása
és a szabad, egyéni birtoklás olyan előnyöket jelentettek a nyomo-
rúságos jobbágyfalvakból csak majd később, 1848 után kibonta-
kozó magyar községekkel szemben az idegen telepések községei szá-

7) Bárhol letelepedhetnek „in comitatu non de comitatu“, vagyis „területenkívül-
séget“ élveznek, a megye nem parancsol nekik, éppúgy, mint a „sváboknak“
sem.

mára, amit a magyar parasztság az 20. század derekáig sem képes behozni. A Lipót-féle kormányzat még a Jászkunságot is elzálogosítja jobbagyul adva népét a Német Lovagrendnek 500.000 forintért 1702-ben.

A Lipót-féle kormányzat magyarellenese tendenciája azonban nemcsak a telepítési és birtokpolitikában, hanem a közigazgatásban is érvényesült.

A felszabadító háború alatt és után egyre elviselhetetlenebbé váló idegen katonai uralom olyan szemtelen és brutális magatartást engedett meg magának és olyan rablás folyt a legfelsőbb régióktól a legalsóbbakig, amik előtt megrendülten áll a korszak tanulmányozója s amiknek mását még az afrikai és ázsiai kolonizátorok embertelenségeiben sem lehet megtalálni.

Nemcsak a pozsonyi várparancsnok, Cobb Farkas vagy az eperjesi várparancsnok, Carafa Antal, vagy a szatmári várparancsnok, Strassoldo és más magasrangú személyek által elkövetett és a magyar nemzeti emlékezet számára elfelejtjethetetlen galádságok és szörnyűségek égbekiáltó halmazatáról van itt szó⁸⁾. Itt szó van általában az egész császári tisztikarról és a császári haderőt jelentő egész csőceslékről⁹⁾ és szó van az egész rendszerről és annak kollektív attitűdjéről az állatnál alig többre becsült magyarsággal szemben.

A komplexum, amely a Habsburg-ház és a birodalom történetének legszégyenteljesebb lapjait jelenti, azzal kezdődik, hogy a császári hadsereg nem valami nemzeti haderő, hanem Európa minden tájáról összeverődött német, olasz, spanyol, dalmát, vallon munkakerülőkből és csavargókból összeállított zsoldos hadsereg és a mindenre kapható és semmitől vissza nem riadó sötét és mohó gazfickók ezen császári gyülekezete állandóan az országban tartózkodik, tehát a 6–7 hónapig tartó téli és tavaszi harcszünetek idején is „téli szálláson“, kaszárnyák nemlétében kényszerintézkedések útján a védtelen és fegyvertelen polgári lakosság házaiba beszállásolva. Ezek előtt a vad zsoldosok előtt nem szent a magántulajdon, a hit-

8) Kollonics Lipót adatokat és bizonyítékokat gyűjt Carafa Antal ellen, akit véres galádságaiért bíróság elé akarna állíttatni és kivégeztetni. Carafának azonban öszeköttetése révén sikerül ezt megakadályozni, noha olyan mérvű ellene a felháborodás, hogy Bécsben épített palotájának homlokzatára egy éjjel azt mázolták fel, hogy „Ex lacrimis Hungarorum“ (A magyarok könnyeiből) és nagy botrány lett belőle.

9) A 90-es évek második felében a császári haderő tisztesegebb, fegyelmezettebb elit-kötelékeit részint ausztriai és csehországi garnizonokba helyezik át, részint pedig a némi fegyelmet tartó Savoyai Jenővel együtt a XIV. Lajos elleni háború olaszországi és nyugati hadszínterein foglalkoztatják. Magyarországon elenyésző kivétellel válogatás nélkül verbuvált csőceslékkel feltöltött keretek maradnak, amelyeket méghozzá az örökké pénzzavarral küzdő császári kincstár nagyon rosszul és rendetlenül fizet. Egész csapatok élnek hónapokig raholt ellátmányon, mert még a kiutalt zsoldot is [pénzt, kockasót, posztót (innen a mondás, hogy „se pénz, se posztó“)] ellopják a korrupt gazdasági tisztiek, akik ugyanolyan szeméteemberek, mint a legénység. Mivel a kincstár ügyszólván állandóan hátralékban van a zsolddal, fegyelmet is képtelen tartani, azonfelül, hogy ezeket a zsákmányért katonáskodó gazfickókat fegyelmezni általában is nehéz.

vesi ágy és a lányok szüzessége és nincs hatóság, törvény és karhatalom, amely tetteiket megtorolná. A kor zsoldos-hadviselése amúgyis brutális, a fosztogatás a háborúzás fogalmának integráns része és a Magyarországon adott esetben az egész vállalkozás technikai megszervezése csapnivaló. Az ország népe százszorannyit szenved a harcszünetek idején, mint a harcok alatt. A polgári közigazgatás, a megyék, a kormányshékek és a nádor minden panasza, minden tiltakozása, kérése, könyörgése hiábavaló, nemcsak azért, mert Lipótot és kormányát a magyar nép égbekiáltó nyomorúsága nem érdekli, hanem azért is, mert saját fegyelmezetlen zsebrák-hadával szemben, amely sem szolgálatilag, sem gazdászatiilag ellátva nincs, maga a kormány is tehetetlen.

Hogy az ország mit szenved a felszabadító háború kezdetétől a Rákóczi-szabadságharc kirobbanásáig, azt a 20. század magyarjainak még az orosz „felszabadításhoz” hozzáedződött ítélőereje sem képes elképzelni és adatszerű és összefoglaló képet adni erről egy ilyen kis publikációban lehetetlen. Ehelyett egy, a magyarság irányában elfogultsággal igazán nem vádolható császári tisztnek, a Magyarországon szolgáló Flämitzer Miklós hadbírónak felhivatalos megbízásra készült egykorú munkájából idézzük az alábbiakat¹⁰⁾:

„Magyarország tele van a német katonaság szörnyű zsarolásával, telhetetlen exactioival, teljes önkénybe menő arcátlanságával, embertelen összeütközésekkel, úgy, hogy ily erőszakosságok és barbár könyörtelenségek leírásával könyveket lehetne megtölteni. Nem allegorice, vagy példázatként, de a valóságban is odajutott a magyarság a német katonaság elnyomása alatt, ahova Tacitus szerint a friszek: előbb ökreiket, azután földjeiket s végül feleségük és gyermekeik testét kénytelenek eladni barbár rabszolgaságba; — hogy magukat a német rabságból kiválthassák, gyermekeiket a törököknek adják el s a német katona kérdi, honnan a pénz, mert hiszen a kegyetlen töröknél is kegyetlenebb. A főparancsnokok maguk is a leggonoszabb kihágásokra adnak katonáiknak botrányos példát: a legkisebb csapat vezetője is állását aranybányának tartja, tökélet gyűjt és az alattvalók véres verejtékéből mérhetetlen fényűzésben él.” Minden őrség tisztje külön vámhelyet állít fel — közli Flämitzer — útleveleket ad ki s követel, jurisdictiót gyakorol, vashaver, botoz, elképzelhetetlen kegyetlenségeket követ el, mintha a magyarok háborúban elfogott rabszolgák volnának; a fiskus jogait, a regálékat ezek a „katona urak” bitorolják, confiscálnak, birtokokat elvonnak nem törődve királyi amnesztiával, sőt halálesetek alkalmával a királyi jog ürügye alatt egyenes leszármazótól is elveszik jogos birtokát.”

A katonai „közigazgatásban”, különösen a felszabadult területeken uralkodó tökéletes zürzavar, fejtelenség, törvénytelenység és

10) Hóman-Szekfű Magyar Történet IV. köt. 248—249 lapok. A szószserinti idézet Szekfű Gyula fordítása az eredeti német forrásból. A megdöbbentő magyar források száma tengernyi.

teljes kormányzati csőd megszüntetésére a magyarbarátsággal egyáltalán nem vádolható Kollonics Lipót érsekké készített Lipót-kormányát egy tervezet. Kollonics „Einrichtugswerk”-je, amely, ha nem is gyűlölködő — amint ez Kollonicsról a magyar köztudatban ma is el van terjedve — de határozottan abszolutizmust hirdető, germanizálni akaró és az önálló magyar állam eszméjével szemben barátságtalan alkotás, csak írott papíros maradt, mint írott papíros azonban, éppen szerzőjénél fogva, megrettentő vádirat Lipót kora ellen. Kollonics súlyos szavakkal kárhoztatja a magyarsággal szemben alkalmazott egész kormánypolitikát. Kollonics kívánja a Magyarországra kivetett adóösszeg sürgős leszállítását a felére, mert — mint írja — az adókövetelés az ország kapacitását annyira túlhaladja, hogy két ezred kizárólag az adóbehajtással van foglalkoztatva. Ugyancsak ő kéri, hogy az adóbehajtást helyezték vissza a vármegyék kezébe, amelyek azt sokkal emberségesebben és becsületesebben látnák el, mint a katonák, mert Magyarországot, „mint valami ellenséges országot” a katonaság kényére bízva minden szabály és rend nélkül, a legnagyobb konfúzióban zsákmányolják ki, annyira, hogy „lakói, egyháziak, nemesek, polgárok, parasztok, naponként halálukat látva maguk előtt, remény és félelem között várják, hogy mikor lesz vége nyomoruknak”. A katonai végrehajtás a legrosszabb eszköz — írja Kollonics —, mert a jobbágy tudja, hogy a katonák mindenét elveszik, házából kiűzik és hiába sír, jajgat, nyomorékká verik, ennek következtében előre megszökik az executio elől. Kollonics mondja el, hogy „a legutóbb is, Komárom és Fejérvár között öt falu futott az erdőkbe a katonai executio hírére, kilenc gyermek az úton maradt megfagyva és valószínű, hogy mind az öt falu népét hasonló sors érte”. Kollonics „Einrichtungswerkje” mutat be elképesztő részleteket a csalás, sikkasztás, zsarolás számtalan módjáról, amellyel a katonai biztosok és az exekuciók a magyarok pénzét elveszik és elszámolás nélkül maguknak tartják meg. Ő mondja, hogy az udvari kamara magyar bevétele az utóbbi öt évben 2,600.000 forint volt, holott Magyarország legalább 10, de egyesek becslése szerint 20 milliót fizetett a behajtó közegeknek. Az egyik vármegyében a kivetett kontingensen felül 1800 porcióval (mintegy 110.000 forint) hajtott be többet a hadbiztos, a másikon az egész megyei tisztikart lecsukatta, mert tiltakozni mertek. Súlyos visszaéléseket követnek el a természetbeliek beszédénél, a borakóját pl. másfél forintba számítják be s maguk ugyanazt a bort 8—9 forintért adják el, a különbözetet megtartván maguknak. A rekvirálási nyugtákat utóbb a falubíráktól útlegekkel visszaveszik, stb., stb. s „mindez arra a kétségbeesett gondolatra viszi a jobbágy-ságot, hogy hiszen a török járomban jobb dolga volt”.

Íme, két hátborzongató fénykép, amely nem magyar forrásokból, hanem egy császári tiszttől és magától Kollonics Lipóttól származik, akik közül az egyik német, a másik császárpárti horvát.

Az elviselhetetlen terhek, megalázások, kínzások, dúlások, ütle-
gelések, égetések, katonai exekuciók elől menekülők erdőkben, ingo-
ványokban, pusztákon bujdosnak bandákba verődve. Kísérőjük a
részeg katonák alatt sikoltozó feleségük, vagy leitatott és meztelenre
vetkőztetett leányuk elgyötört képe. Miután gyerekeiket rabszolgá-
kul kellett eladniok, nyomorúságos motyójukat elvették, viskójukat
porráégették az imádságos császár haramiái, ezeknek az embereknek
a pusztta életükön és a testüket alig takaró rongyokon kívül nincs
semmijük. Ezek nem tartoznak senkihez s hozzájuk sem tartozik
senki. Ezek elvesztettek mindent, otthont, hazát, még az Isten léte-
zésébe vetett hitüket is. Kiégett életű, keserűszívű, kérgeslelkű em-
beri lények ezek, akiket a német elleni hideg és keserű gyűlölet
tölt el, akik erdőkben, sziklák alatt, barlangokban, földbeásott ver-
mekben éhezve, dideregve, rabolva, gyilkolva, bujkálva csak egyre
vágynak, a visszafizetésre és csak egyre várnak, az alkalomra.

Számuk, szenvedésük, keserűségük evről-évre nő. Legtöbben
rongyos parasztok, de sokan közülük Thököly Imre egykori katonái,
akiket a felszabadító háború után szélnek eresztettek. Ez a sivár
és rongyos és láthatatlan és hallgatag és keserű és életunt tömeg
évről-évre semmit nem csinál, csak vár, vár és vár valakire.

Ez az elnagyoltan s hiányosan felvázolt meddő és boldogtalan
magyar valóság a történeti háttér, amelynek mélyéről kiobbannak
a zborói kiáltvány komor mondatai:

„Recrudescunt inclytae gentis Hungariae vulnera...”

„Újra felszakadtak a derék magyar nemzet sebei...”

II.

A NAGYSÁGOS FEJEDELEM

Ha minden elmarad,
Isten el nem marad,
Reá bízom magamat,
Reá bízom magamat..

Balassa Bálint

Talán nincs a világtörténetnek még egy olyan szabadsághőse, aki nem akart annyira az lenni, mint az egyik legnagyobb magyar történész által „szemérmetes“-nek nevezett Rákóczi Ferenc, de olyan balkezes és rosszhiszemű kormányzati politika sincs még egy a történelemben, amely annyira megtett minden elképzelhetőt arra, hogy egy békés, csendes és loyális gondolkodású embert lázadásba hajszoljon bele, mint ezt I. Lipót kormányzata Rákóczi Ferencsel megtette. Európa leggazdagabb arisztokratája 24 éves volt és fiatal házas, amikor minden szándéka és igyekezete ellenére a politizálás területére hajszolták a körülmények.

Ha az ember végigkíséri a fiatal Rákóczi sorsának alakulását születésétől első forradalmi kiáltványáig, minden lépten-nyomon abba a magyarsággal szemben megcsontosodott rosszhiszemű fennhéjázásba botlik bele, amely az európai történet külföldiek szemében is legellenszenvesebb uralkodócsaládjának Magyarországgal szembeni viszonyát kezdettől végig jellemezte¹⁾ és amely olyan feszült lelkiállapotot állandósított a nemzet és uralkodóháza között közel négy évszázadon át szinte szakadatlanul, amihez csak az ír nép helyzete hasonlítható és aminek fenntartását a Habsburg-család számára kizárólag csak az a nyomorúság tette lehetővé, amibe a magyarság a törökkel a hátában került. Az ottomán imperializmus szorongató esetlegessége nélkül a kicsi Habsburg-Ausztria szuperioritásának perverz történelmi ténye a nagy Magyarországgal szemben soha létre nem jött — mint ahogy ez a középkor hat évszázada

1) A 27 Habsburg-uralkodóból mindössze 4 van olyan, akit a törvény és alkotmány flagrns és sorozatos megsértéséért a véres atrocitások miatt ne lehetett volna jogosan bíróság elé állítani.

során egyszerűen képtelenség volt — a Habsburgok a török nélkül már századokkal előbb a Stuartok, a Bourbonok, a Romanovok sorsára jutottak volna Magyarországon olyan uralkodási stílus mellett, amely őket 1527-től 1867-ig jellemezte. Nemzetünk 16., 17., 18. és 19. századi történetének globális mérlegét megvonva, a török imperializmus magyarországi viszonylatban sokkal nagyobb és több politikai hasznot hajtott a Habsburg-családnak és sokkal nagyobb pénzügyi hasznot hozott Ausztriának, mint a török szultánoknak és Törökországnak, arról nem is beszélve, hogy a magyar történelmi közhellyé vált megállapítással szemben, a magyar nemzeti jövő gerincét nem a mohácsi csatavesztés törte ketté — amelyet egyébként is az akkori magyar katonai kapacitásnak mindössze egyharmadával vívott egy tehetségtelen és meggondolatlan fiatal király — hanem határozottan és feltétlenül Magyarország 1527-ben végrehajtott kettészakítása, ez pedig nem török és nem magyar tett, hanem par excellence Habsburg-munka volt.

Az V. Károly ellen szervezkedő akkori világban Magyarországnak minden külpolitikai esélye meg lett volna ahhoz, hogy a törökkel, ha kénytelen-kelletlen is, és a későbbiekben összehasonlíthatatlanul kisebb áldozatok árán, az ottomán-dagály idejére kiegyezzek — s ez a dagály igazában csak két emberöltőn át tartott, utána stagnált — mint ahogy Erdély végeredményében kiegyezett s aránylag kis veszteségekkel Erdély népe és civilizációja megmaradt, sőt az ottomán dagály stagnálásától kezdve a Báthoriak és Bethlenek komoly európai tényezőjévé is képes volt emelkedni, míg aztán a felszabadító háború után a Habsburgok tönkre nem tették azt is.

A törökkel nem a magyarságnak, hanem — a német-római birodalom és saját családi tartományaik érdekében — a Habsburgoknak volt lehetetlen kiegyezniük és így vált Magyarország 160 esztendőre csatatérre s a végén pusztasággá egy ötödére zsugorodott és fellazult nemzettel, amelyet legyengült állapotában még gőgösen le is néztek a kimerült és vergődő nemzettest idegen parazitái. „Védőbástya”-szerepünket idegen érdekek forszírozták és ezt Buda 1541-ben történt eleste után is folytatni, történelmünk végzetes baklövése volt²⁾.

Történelmünknek minden eddigi interpretációjából hiányzik annak a ténynek határozott és hangsúlyozott megállapítása, hogy Ausztriai Ferdinánd obszúr és hazárd „királyválasztási” puccsa idején a magyar királyság területe néhány déli határvár leszámításával intéger volt és a török megszállástól intéger maradt még

2) „Nyugat védelmével” nincs mit dicsekedni, legfőbb ideje volna már, ha megrendült és kiábrándult nemzedékünk felhagyna ezzel. „Nyugat védelme”, mint „történelmi érdem”, őseink kétes értékű talmi aránya csupán, amellyel otthon elbolondított gyerekek módjára játszadoztunk, de amelyért a külföld nem adott soha semmit, sem 1711-ben, sem 1849-ben, sem Versaillesben, sem Jaltában, sem Budapest véres és tépett utcáin 1956-ban és történettudományunknak sürgősen meg kellene kezdenie azoknak az ősöknek az átértékelését, akik a „nyugatért” feláldozták tulajdon utódaik boldogságát és nemzeti biztonságát hetediziglen.

másfél évtizedig, János király haláláig, 1541-ig. Hogy az ország egy külpolitikaileg rendkívül veszélyes korban ketté, sőt másfél évtizeddel később háromfelé szakadt, hogy Szapolyai János, a nemzet akaratából törvényesen megválasztott és alkotmányjogilag kifogástalanul megkoronázott magyar király, akármennyire is nem bizonyult a nála sokkal kérdésesebb formában trónra került Hunyadi Mátyás méltó párjának az adott rendkívül súlyos pillanatnyi helyzetben egy Mohács után, kénytelen volt külföldi támogatást keresni egy az országba betörő trónigénylő ellen, és hogy ezt a külföldi támogatást a török szultánban találta meg, annak egyesegyedül és kizárólag a törvényes és koronás magyar király ellenében, német katonai fedezet alatt, a német határ mellett, Pozsonyban a királyválasztásra nem is jogosult pozsonyi városi magisztrátus, néhány tucatnyi pozsonymegyei nemes, három megvásárolt főúr és egy megvásárolt főpap által „megválasztott”³⁾ és a következő évben a szó szoros értelmében „fűtől-fától” összekérencselt kölcsönökön fogadott 10.000 főnyi idegen zsoldossal Magyarországra betörő Spanyol-Habsburg condottieri, Ferdinánd D’Austria volt az oka, aki az érdekében kifejtett akkori politikai kortespropaganda állításával ellentétben Magyarországot nemhogy a töröktől megvédeni, hanem birtokba venni sem volt képes az északnyugati részek kivételével és ennek következtében szakadt az háromfelé, mégpedig olyan alaposan, hogy 160 esztendőn keresztül úgy is maradt. A soha nem porladó kezű Király pompás középkori birodalma Erdélyi Fejedelemségre, Török Hódoltságra és Habsburg-Magyarországra esik szét, és a „magyar király” címét viselő egymásután következő kilenc Habsburgnak, akik még csak nem is juthatnak 200 kilométernél közelebb a „fővárosukhoz” másfél századon át, csupán a Felvidék egy része és egy keskeny nyugati perem marad, a legkisebb darab a három között.

3) Szekfű Gyula határozottan kifogásolandó, elfogult, Szapolyai megválasztásával szemben ingerült, gúnyolódó, a Ferdinánd-uccsot mindenképpen igazolni törekvő előadása szerint is (Hóman—Szekfű Magyar Történet III. köt. 13–20 lapok) Szapolyait a Mohácsnál csaknem teljes egészében elesett kormány és az országból a királyi kincsekkel együtt Ausztriába menekült királyné (Habsburg Mária) nemlétében Várda Pál egri érsek által Tokajba összehívott 6.000 főnyi országgyűlés október 14-én jelöli, a királyválasztó országgyűlés mindkét háza Székesfehérvárott november 9-én egyhangúlag megválasztja és a mohácsi csatában elesett esztergomi érsek helyett Podmaniczky István nyitrai püspök másnap megkoronázza az ősi szertartások szerint. A roppant nagyszámú köznemességen kívül, Báthori István nádor, Thurzó Elek, Frangepán Kristóf és a fiatal Nádasdy Tamás kivételével jelen van az egész életbenmaradt főnemesség, Erdődy Simon zágrábi és Szalaházy Tamás veszprémi püspökökön kívül az egész életben maradt főpapság is. — Ferdinándot ezzel szemben a német nehéz lovassággal körülvett Pozsonyban a megvesztegetett nádor, három megvesztegetett főúr (Thurzó Elek, Batthányi Ferenc és Taky János) valamint a szomszéd falvakból begyülekezett, Szekfű szerint is „csékély számú” köznemes „választja meg” a törvényes király ellenében december 16-án, mint az ország „természetes urát”, aki fejedelmektől, városoktól, egyházaktól, bankároktól Magyarországból ígért koncessziók ellenében kölcsönöket vett fel, zsoldosokat fogadott, a következő év júliusában betört Magyarországra és János király koronázása után csaknem egy teljes évvel, 1527 nov. 3-án, ő is magyar királlyá koronáztatta magát, csak azért, hogy a törvényes király török segítséggel néhány hét múlva visszakergesse Ausztriába és ezzel meginduljon egy 11 évig tartó áldatlan háború, amit a török apránkénti előnyomulásra használ fel.

Az üreszebb Spanyol-Habsburg országszerző kalandjának — aki császári bátyjától ajándékképpen kapta az osztrák örökös tartományokat — az általa szét tépett ország neki jutott roncsain kívül Habsburg szempontból csupán annyi volt az eredménye, hogy rövid budai pünkösdi királysága alatt Mátyás király csodálatos palotájában néhány hétig olyan rezidenciában lakott, amelyben sem azelőtt, sem azután életében, és ezt a magyar nemzetnek megfogyatkozással, pusztulással, elszegényedéssel és a megfogyatkozott, elpusztult és elszegényedett nemzettel szemben a Habsburg utódok részéről elkövetett megalázások, törvénytelen ségek, méltatlanságok elszenvedésével és az ezek ellen időről-időre fellángoló kétségbeesett fegyveres tiltakozások századokon át tartó hosszú sorával s végül Trianonnal kellett fizetnie...

A Rákóczi-család a háromfelé szakított, vergődő Magyarország elszomorító tényéből merül fel és nő bele a történelembe.

A család ősrégi. Sokkal régiebb, mint a Habsburgok. A honfoglaló 108 nemzetség egyikéből, a Bogát-Radvány nemből származik és a magyar középkor hat évszázadát az allodiális magyar közepnemességi képlet tízezreinek módjára, nyomait nemzedékről-nemzedékre követhetőleg, de minden különösebb feltűnés nélkül, békében gazdálkodva, háborúk idején katonáskodva, országos jelentőség nélkül éli végig a későközépkori századok nagy magyar báróinak és oligarcháinak árnyékában úgy, mint Habsburg szerény kis várának grófjai Tirol nyugati határvidékén.

Történelmi karrierjük a kettős királyválasztásnak, a török terjeszkedésnek és az ország háromfelé szakításának komor háttéréből indul el a család történelmi nagyságát elindító egri várkapitánnyal, Dobó István utódával, Rákóczi Zsigmonddal, aki az 1552-i legendás várvédelem után, a török által „juhakolnak“ csúfolt, még a tatárjárás után épített középkori várból hatalmas és korszerű erőddé kiépített Egerből kiinduló merész katonai vállalkozásainak elismerésül⁴⁾ báróságot kap, a család eredeti birtoka mellé még néhány

4) Takáts Sándor (1860–1932) tudós piarista-történész, a török-kor kiváló kutatója tárta fel Rákóczi Zsigmond számos törökkori „huszárcsínyjeinek“ egyikét. A végvárat személyzetét gyalázatos pontatlansággal, vagy éppen sehogy sem fizető kincstár (a magyar adó- és regálébevételeket éppúgy, mint a tekintélyes pápai subsidiumokat és a német birodalmi rendek által évről-évre adott „Türkenhilfe“ összegeit a Habsburg-család mindég nagyszámú tagjai — a család történelmi karrierje feltűnő szaporaságán alapult — saját céljakra használták, úgyannyira, hogy a telelés után tavasszal meginduló harcokat mindig a török kezdte, mert a végvári katonaság lovai kellő takarmányozás híján a telelés alatt annyira leromlottak és elgyengültek, hogy nem egy esetben szekerekre rakva vitték őket a rétre áprilisban és hetekig tartott, míg lovaglásra alkalmas kondíciójukat visszanyerték) az egri várszemélyzet ellátmányával is súlyos hátralékban volt, s miután Rákóczi hosszú hónapokon át hiába instanciazott a pénzért, maga vette a kezébe a dolog elintézését, úgy hogy tizennégy válogatott huszárával elraboltatta a budai pasa házi bankárját, egy Izsák nevű budai zsidót az Egerből 150 kilométerre levő és természetesen török felségjog alá tartozó Budáról, akitől egy igen komoly összeget jelentő váltásdíjat követel. Mivel akkor éppen „béke“ állapot volt, a dologból nagy botrány lett, a budai pasa erőyes hangú jegyzéket küldött a békeszerződés flagránssá megsértése tárgyában Bécsbe, haladéktalanul rektifikációt követelt és erre a

uradalmat és egy várkastályt (Zboró) szerez. Mint katonai nimbuszszal övezett, népszerű, nagytekintélyű és gazdag főnemes, szinte tiltakozása ellenére választják meg az erdélyi rendek Bocskay István hirtelen halála után 62 éves korában erdélyi fejedelemmé, amely méltóságról azonban egy év után, a fiatal fejedelemfi, Báthori Gábor javára lemond és utolsó hónapjait Zboró átépítésével, rendbekerítésével, megerősítésével és megszépítésével tölti.

Báthori Gábort, a hatalmas Báthori-család utolsó férfitagját, Báthori István erdélyi fejedelem, majd lengyel király unokaöccsét hat évi dicstelen uralkodás után Bethlen Gábor váltja fel Erdély fejedelmi székében, akinek a halála után a rendek Rákóczi Zsigmond időközben protestánsná lett fiát és a gazdag, előkelő, nagyműveltségű és izzó magyarságú Lorántffy Zsuzsánnának férjét, Rákóczi Györgyöt választják Erdély fejedelmévé, aki fejedelemsége alatt az akkoriban Németországban dülő Harmincéves Háború Habsburg-ellenes koalíciójához csatlakozva a már amúgy is tekintélyes és a Lorántffy-hozománnyal még nagyobbra nőtt Rákóczi-vagyont, itt-ott egy kis erőszaktól sem riadva vissza, hatalmas birtokkomplexummá növeli.

Ez a mamut-birtok fia, II. Rákóczi György kezén, aki házassága révén, a férfiágon akkor már kihalt roppant vagyonú Báthori-család örökösneje, Báthori Zsófia kezével a Báthoriak magyarországi és lengyelországi birtokait kapja meg, országnyi nagyságúvá nő. A Lengyelországban fekvő Makovicei hercegség keleti határa a lengyel-magyar országhatár, ennek innenső oldala, a zborói uradalom területe azonban szintén Rákóczi-birtok le egészen a Közép-Tisza vidékéig. Sáros, Szepes, Máramaros, Ung, Ugocsa, Zemplén, Abaúj, Borsod, Heves, Szabolcs, Szatmár, Bihar, Közép-Szolnok területének legnagyobb része Rákóczi-birtok, de vannak öröklött, háramlott vagy hozományba kapott Rákóczi-birtokok Erdélyben, a Felvidéken és a Dunántúlon is. A családnak Magyarországon több, mint 2000 falu van a birtokában, hisz az övék sok kisebb-nagyobb szerzett birtokon kívül az egykori Báthoriak, Szapolyaiak, Lorántffyak, Thurzók, Homonnay-Drugethek, Bethlenek roppant vagyonainak rájuk háramlott legnagyobb brésze is.

mai amerikai politikai magatartásra kísértetiesen emlékeztető bécsi politika múltán a dolog azonnali és erélyes kivizsgálását ígérte meg.

Az Egerbe kiküldött katonai vizsgálóbizottság azonban hiába forgatta fel a várat, az értékes zsidót képtelen volt a vár többemeletes kazamata-labirintusában megtalálni. Az ügy Isztambulba került, mivel azonban a magas porta egy zsidóért mégsem akart nyílt háborút (elég volt a „nem-hivatalosan” állandóan folyó harc), a budai pasának és a budai zsidó hitközségnek nem maradt más hátra, mint fizetni. Rákóczi Zsigmond megkapta a pénzt, visszalopatta a zsidót, az egri vár és a hozzá tartozó alvások személyzete hiánytalanul megkapta elmaradt illetményét, mégpedig aránylag gyorsan és minden további instanciázás nélkül. A fentiekben előadott eset nem alaptalan történelmi anekdóta, hanem forrásainkban megtalálható tény és rendkívül találó fotográfia nemcsak a 16. századvégi magyar állapotokról, hanem II. Rákóczi Ferenc úkapjáról is, aki a család szédületes karrierjét százhusz évvel a kuruc-fejedelem előtt elindította.

Ezt a vagyont öröklő II. Rákóczi György szerencsétlen lengyelországi trónkövetelő kalandja következtében bekövetkezett korai halála után fia, I. Rákóczi Ferenc, II. Rákóczi Ferenc apja, 15 éves korában, 1660-ban. Az „Erdély Örökös Fejedelme” címet viselő I. Rákóczi Ferenc, Makovica hercege, Sáros-megye örökös főispánja stb. rangjához és vagyonához méltó házasságot köt, amikor elveszi Zrinyi Ilonát, Zrinyi Péter Római Szent Birodalmi Grófnak, Franciaország Pairjének, Horvátország Bánjának, Zrinyi Miklós költő és hadvezér öccsének leányát, aki Zrinyi Miklósnak, a szigetvári hősnek ükunokája volt.

A Zrinyi-család ugyanolyan ősrégi család, mint a Rákócziak, sőt a középkorban vitt országos szereplésüket tekintve, még jelentősebb. A család történelmi nagyságának alapjait, mint a Frankopánokét, vagy magyarosan Frangepánokét, Nagy Károly frank-római császár Adria-vidéki frank grófjainak egyike veti meg, akiknek utódai elhorvátosodva a Subich nevet veszik fel. A tatárjárás idején tanúsított hűségükért IV. Béla király Brebir grófjaivá nevezi ki az akkori Subichokat, akiknek unokája, Subich Pál már az egész Adria-vidék ura, egykori hivatali nevén a Tengermellék Bánja lesz Róbert Károly alatt. Ennek fiát a király kénytelen oligarchikus rakoncátlansága miatt megfosztani méltóságától, apja érdemére való tekintettel azonban mégsem ejti el egészen, hanem elkobzott birtokai helyett Zriny várát és a hozzá tartozó területet adja neki 1322-ben, amely után az utódok már a Zrinyi családnevet viselik, fokozatosan egyéb birtokokra tesznek szert, magas méltóságokat szereznek és gyakran szerepelnek a magyar történelemben a szigetvári hős előtt is. Zrinyi Ilonának apja is, nagybátyja is, nagyapja is horvát bán és ennél fogva magyar zászlósúr.

II. Rákóczi Ferenc ezektől az ősöktől származik.

Rákóczi ősei révén a legnagyobb magyar családokkal van rokon kapcsolatban. Báthori ősein keresztül a lengyel hercegi családok az atyjafiai. Zrinyi ősein keresztül a horvát, dalmata, olasz és francia arisztokráciához fűzik vérségi kapcsolatok és mikor majd feleségül veszi a Hessen-Rheinfelsi uralkodó herceg feltűnően szép leányát, Saroltát, a nagyszámú német hercegség, nagyhercegség, fejedelemség, örgrófság fölött uralkodó családok bonyolult szövevényével kerül rokon kapcsolatba.

Anyanyelve magyar volt és egész hányatott életén keresztül a magyar maradt, anyjától azonban horvátul is tanult kicsi korában, a munkácsi személyzettől és anyja rutén katonáitól a rutén nyelv ragadt rá, a neuhausi jezsuita konviktusban a latinon és a németen kívül ottani cseh diáktársaitól megtanult csehül, lengyelországi tartózkodása idején nem volt nehéz dolog számára lengyelül is megtanulni s mivel neveltetésénél fogva a franciát is elsajátította, franciául is tudott. Apját a magyar ellenreformáció robusztus alakja, „az gallérunk alá pökő német” ellen izzó Pázmány Péter téríti visz-

szá abba az egyházba, amelyből nagyapját a reformáció sodrása vonta el, Lorántffy Zsuzsanna unokája tehát katolikus.

Mérhetetlen vagyonán és előkelő ősein kívül örökölt azonban II. Rákóczi Ferenc mást is.

Apja, mint a Wesselényi-féle összeesküvés egyik gyanúsítottja, Habsburg-börtönben sínylődött sokáig és csak kiterjedt rokonsága és a jezsuita rend befolyása mentette meg nagy ügyel-bajjal a vérpadtól. A fogság következményeibe így is fiatalon, 31 éves korában belehalt.

Édesanyja szintén három évet ült a Habsburgok börtönében, ahonnan második férje, Thököly Imre váltotta ki az elfogott Heister generálisért cserébe. Anyai nagyapját, Zrinyi Pétert, Bécsújhelyen fejeztették le a Habsburgok s ezeket a Habsburgokat mindhárom esetben Lipót császár jelentette, akinek közel félévszázados uralkodása alatt több átok szállt a fejére, mint ahány Miatyánkot életében elimádkozott, pedig igen sokat imádkozott.

Dédapja háborút vezetett a Habsburgok ellen, nagybátyja, Montecuccoli császári hadvezér híres riválisa, tisztázatlan körülmények között lett vadászszerencsétlenség áldozata, de vadkanszaggatta testen lőtt sebet is találtak. Mindezt Rákóczi Ferenc szintén örökölte.

Őt magát 12 éves korában a Habsburgok tépték el édesanyjától, akit soha többé nem látott életében. Édesapát nem is ismert, hisz az ugyanabban az esztendőben halt meg, mikor ő született. Mostohaapját, akit egyébként is csak ritkán látott életének első nyolc esztendeje alatt, és soha többé nem látott azután, alig ismerte, egyébkén sem szerette, mert az sem szerette őt. Erre Thököly Imrének nem is volt ideje. Apa nélkül nőtt fel tehát, sőt 12 éves korától kezdve teljesen árván, egy csehországi jezsuita-konviktus rideg, pedáns és szigorú kaszárnyavilágában, anyai gyengédség utáni szomjas vágygal a szívében és mikor tanulmányai befejeztével, nagykorúságát korán elnyerve hazajutott Magyarországra, örömtelen fiatalságára visszatekintve rá kellett jönnie, hogy elmondhatatlan árvaságát is a Habsburgoknak köszönhette, és ez a nyomasztó és szemrehányó tudat, roppant örökségének szintén része volt. Anyja egy-egy lopva érkező törökországi levele, meg a megdöbbentő dolgok, amiket hazájába visszatérve napról-napra tapasztalnia kellett az őt legnagyobb gyanakvással figyeltető bécsi udvar részéről éppúgy, mint a városaiban, váraiban állomásozó, birtokait és jobbágyait sarcoló császári katonaság részéről is, végül pedig egyre növekvő számú új barátai, köztük elsősorban a szomszédos Ung-vm. örökös főispánja, Bercsényi Miklós részéről kapott felvilágosítások, amelyek megdöbbentő világosságot vetettek összefüggésekre, amiket előzőleg nem látott, elvégezték lelkében a többit.

S ahogy a tizennyolcadik, tizenkilencedik, huszadik éveit taposó fiatalember tudatában teljessé váltak a rangjából, vagyonából, nevéből és kényes és veszélyes helyzetéből folyó politikai összefüggések s az, hogy mindez mire kötelezt őt népével szemben, úgy nőtt

a szorongása. Fiatal házas volt, éppen csak hogy belekóstolt az otthon melegébe. Csendes és békés alaptermészete csendes és békés élet után vágyott és menekülni szeretett volna az iskolában belénevelt lojalitás és felháborító császári tények belső konfliktusa elől. Hosszú ideig megtagadott a politikai kérdésekkel való mindennemű foglalkozást s mikor a lázító tények egyre dörömbölőbben jelentkeztek, megpróbálta magyarországi birtokait valami német hercegségért elcserélni, hogy kimentse magát a keserű és nehéz és feszült magyar atmoszférából és megmeneküljön attól a gyanakvástól, amelynek félelmetes jeleit állandóan tapasztalnia kellett a bécsi kormány részéről és attól a szemrehányástól, attól a várakozástól, attól a sürgétéstől, ami minden szemből felé sugárzott és ami számára, különösen, ha nyomorult és rettegő parasztok szemeiben látta, elviselhetetlen volt.

Rákóczi ebben a korban még teljesen érthetetlen és szokatlan szeretetet és részvétet érez a parasztok iránt.

Az idő a tizenhetedik század vége. Európának még százesztendőtt kell gyalogolni a francia forradalomig, és az egész kontinenst uraló nemesi, általában s z á r m a z á s i gondolkodás világrendjében, amikor a francia, vagy spanyol, a német, lengyel, vagy orosz jobbágy sorsa is legfeljebb csak annyival jobb a magyarénál, amennyiben azokat nem zaklatják, sarcolják, ütik, verik, rugdossák idegen zsoldos katonák, a jobbágy-élet alacsonyrendűségével és nyomorúságával szemben szánalommal eltelt nagyúr, különös, érthetetlen és ritka jelenség, hiszen a „szociális“ szó még teljesen ismeretlen Európa szótárában és aki az „Egalité“ szót egy bizonyos hangsúlyval először le fogja írni, egyelőre csak egy ötéves fiúcska még valahol Franciaországban, aki meg annak majd új társadalombölcseleti értelmezést ad, meg sem született. A jobbágy, ha emberi lény is, a kor gondolatvilágában alig több, mint a többi háziállatok, és a felsőbbrendűség tudata éppolyan szilárd, egyetemes és megátólértetődő az egyik oldalon, mint az alacsonyrendűség kollektív beismerése és a világnézetté csontosodott alázat a másikon. Mégis, amikor négylovas, üveges batárjában, elől-hátul lovas fullajtárokkal kísérve keresztülutazik egy-egy nyomorúságos jobbágyfalu sárbafulladt világán, a szegényes viskóknak és condrás-bocskoros lakóinak látványa mindig összeszorítja Rákóczi szívét, és akármennyire is ez a világ természetes rendje akkoriban, amit nemcsak fent tartanak magátólértetődőnek és természetesnek, hanem l e n t is tudomásulvesz a félénk és fásult rezignáció, benne mindig rosszkedv, nyugtalanság és valami furcsa szégyenkezés támad.

Hogy honnan van benne ez a kényelmetlen belső konfliktus, amit nagyúri barátaiban és általában sehol a nemesi társadalomban, akárhogy figyel, fürkészi titokban őket, nem tapasztal, nem tudja megmagyarázni és azon a mély vallási alapdiszpozícióján kívül, mely minden apró emberi botlása után a belső szégyenkezés leverő élményeivel tüzdeli tele egyébként nagyon tiszta és „szemérmes“ életét

s amely majd életének utolsó éveiben szentágostoni mélységeket és magasságokat fog elérni alázatos és nagylelkű „Confessio“-jának csodálatos lapjain, nincs más lélektani magyarázata Rákóczi Ferenc „szociális“ ösztönzöttségének egy olyan korban, amikor még nemcsak az a szó, hanem ez a fogalom is teljesen ismeretlen.

Viszont a XIV. Lajos Versailleséből az egész Európába szét-sugárzó és a magasabb körökben szinte már-már kötelező frivolság és laza erkölcs korszakában, amikor a vallási doktrinák bomlása már amúgyis fokozódó sebességgel halad a jozafinista unokák „Aufklärismusa“ felé, egy 18. századeleji gazdag nagyúr vallásossága önmagában véve is furcsa és feltűnő jelenség, amely maga is magyarázatra szorul és ezt a magyarázatot, ennek a szokatlan jelenségnek a gyökerét csak a 12 éves korában anyjától örökre elszakított kisfiú árva lelkének formálódásában képes felfedezni a kutató szem.

Rákóczi Ferenc számára nem ismeretlen az elhagyottság leverő élménye. A jezsuita kolostori iskola rideg, csupa-férfi, minden asszonyi melegséget nélkülöző világában a kis Rákóczi Ferkó anyja után sóvárgásának elkerülhetetlenül rá kellett bukkannia a kolostor egyetlen asszonyára, az Isten anyjának meleg és vigasztaló és emberi komplexumára és a jezsuita iskolában éppen ebben a korban kivirágzó Mária-kongregációk belső életében és szentimentalizmusában a családi fészekből kitépett árva kisfiú sóvárgása az anyát keresi. Rákóczit, akinek ottani életében a kolostor feljegyzései szerint a kollégium Mária-kongregációja nagy szerepet játszik, az anyai utáni vágy viszi Máriához és ez teszi egész életére vallásossá s talán ez a vallásos alapdiszpozíció párosulván az elhagyatottság felejthetetlen emlékével és a mostoha sorsúak iránti szánalommal az a porhanyós talaj, amiből az a szociális tartalom kinő, amely Rákóczi háborúját, az előző fegyveres magyar erőfeszítésektől eltérően már nem közjogi és rendi, vagy legalábbis nem csupán közjogi és csupán rendi, hanem szociális és népi megmozdulássá is teszi. Rákóczi hadigépezetét parasztok és nem a nemesi vármegyék hozzák mozgásba. Esze Tamás, az írás-olvasáson túl alig jutott tarpai jobbágy a magyar történelemben az első magasrangú tiszt egy túlnyomóan nemesekből álló hadseregben, amelynek elindulását, mellesleg a közvélemény az első hónapokban parasztlázadásnak gondolja, s amelyhez a nemesség szélesebb tömegekben csak később csatlakozik.

Hogy hogyan, milyen transzcendens vezetéseken át érzi meg az Istentől-embertől elhagyatott és az úri rend iránt nem sok szeretetet érző bizalmatlan, magános és szomorú jobbágy-lélek, hogy Rákóczi Ferenc a szó legpozitívabb értelmében ragaszkodik hozzájuk, nem lehet megmagyarázni, és nem lehet megérteni. Az a túláradó és forró rajongás azonban, amellyel Rákóczi alakját már a kilencvenes évek kezdete óta, serdülő évei idején is, távollétében is, körülveszi és a nyomorúságos parasztviskók vályogfalait feszegető vágyak mesékbe, dalokba szőtt legendás hőségévé magasztosítja, történelmi tény.

Az ország akkori parasztsága, a plebs misera contribuens, melyre a későbbi kor magyarjai nem tud mélységes szájalom nélkül gondoni, egyébként is messiásra vár, és Krisztusuk, Megváltójuk, imádságuk és reménységük a név: Rákóczi.

Pedig néhány tucatnyi munkácsi veterán, meg a Rákóczi-ház néhány öreg rutén cselédjén kívül elevenen soha senki sem látta és még a kárpátaljai parasztok is, hazatérése után is, legfeljebb csak kisebb-nagyobb útjai, kirándulásai alkalmával, kocsijában, vagy lóháton látják néha-néha keresztülhaladni. A parasztok világában a képet felőle tehát a képzelet formálja ki s ez a képzelet rárakja a naiv rajongás minden vonását. Ő a gyémántcsattos, selyembe-báronyba öltözött- aransarkantyús és aranszívű Herceg, a szegényember nagylelkű és melegsívű barátja, védője és megmentője, a szenvedők reménysillaga, hatalmas urak ivadéka, Munkács hős asszonyának a fia, Rákóczi Ferenc, a Nagyságos Fejedeleme.

A török kiűzése után feleslegessé vált végvárok szélnek eresztett és elhelyezkedni nem tudó vitézei, akik kisebb-nagyobb kötelékekben lődörögnek ide-oda az országban, Thököly kuruckorára emlékezve azt számolgatják tábornúzeik mellett, hogy hány éves lehet már, hogy mikor jön már és mikor kezdi meg már ősei példájára a harcot az istenverését jelentő „német“ ellen⁵⁾. A parasztviskók hosszú téli estéinek áporodott és savanyúszagú sötétjében naiv és sóvárgó rutén, magyar, tót, parasztok mesemondásaiban sugárzik fel hófehér paripán ülő aranyruhák, gyémántforgós alakja, akit daliás vitézek ezrei vesznek majd körül, ha jön, és mikor a Vereckei-szoros előtti sziklaterrazon valóban fehér lovon, meggypiros zászlók között, Lengyelországban toborzott néhány száz vitézével majd csakugyan megjelenik, a hírére lélekszakadva összefutott néhány száz paraszt számára ez valóban a tündérmesék valóraválását jelenti és mikor majd a szabadságharc elindulása után egy időre a katonai helyzet következtében Lengyelországba kell átmenetileg távoznia, útja mentén, az útvonalát környező dombok tetején térdreest emberek összetett kezekkel rimánkodva kiabálnak távozó kocsija után, hogy ne hagyja el őket, mert ő a számukra az egyetlen és utolsó reménység.

Hogy ki volt Rákóczi Ferenc az együgyű, írástudatlan és kétségbeesett szegény nép akkori nemzedékének szemében, azt a maga fantasztikus valóságában kétszázötven évvel később érzékeltetni varázstollra volna szükség, hiszen még azt a viszonyt megrajzolni sem volna egyszerű feladat, amelyben a Rákóczi-név fiatal viselője a tanult, aránylag sokkal jobb helyzetben levő és hozzá közelebb álló nemességgel szemben volt, pedig ennek megrajzolásához sok nemesi család levelesládája ad bőséges támasztékot.

5) Abban, hogy a magyar köztudat az igen vegyes császári haderőt „németnek“ általánosította, volt némi igazságtalanság. A zöm azonban német volt.

A nemesség felháborodása és elkeseredése — amellet, hogy nem volt olyan általános és egyöntetű, mint a jobbágyoké — a katonai parancsnokok erőszakos, fennhéjázó, lenéző magatartásának és a gyakori esetben a nemesi házakat sem kímélő katonai atrocitások eseteinek reakcióin felül lényegében közjogi és politikai jellegű volt, és hiányzott belőle a közvetlen megsemmisüléstől való páni félelemnek, az éhség fizikai gyötrelmének és a mások kényének-kedvének való teljes kiszolgáltatottság lesújtó élményének sodrása. De hiányzott belőle a naiv paraszti lélek félistenné magasztosult Rákóczi-jának szuggesztiója is. A Rákóczi-tisztelet itt már megszűnik, minél nyugatabbra lakó nemesekről van szó, annál inkább. A dunántúliak békét akarnak a 160 évi háborúskodás után, a protestánsokban gyanakvást kelt Rákóczi „jezsuita nevelése“, az erdélyiek politikai attitűdjének alapvonását az izoláció törekvése adja. A százötvenéves önállóság az erdélyi lélekben elvégezte a maga munkáját és a gonddal és nehézségekkel küszködő rokkant magyar organizmus kétes és bizonytalan jövőjéhez Erdély nemigen hajlandó hozzákötni a magáét, arról nem is beszélve, hogy az erdélyiek Magyarországot le is nézik, „mert onnan még semmi jó nem származott“.

A nemesség állásfoglalását, különösen eleinte, befolyásolják a Rákóczi-szándék „népi“ vonásai is. A gyorsan mozgásba jövő paraszti aktivitással szemben a nemességben aggodalom támad és ezzel még a szabadságharc előkészítésében igen tevékeny szerepet játszó gróf Bercsényi Miklós zempléni főispán is hoz rendszabályokat, sőt, Rákóczi elsőnek megalakuló és túlnyomórészt parasztokból álló katonai alakulatait Dolha mellett nem császári katonaság, hanem gróf Károlyi Sándor szatmári főispán banderialis nemesi hadakkal veri szét.

Van azonban reakció később is, mégpedig igen kedvezőtlen hatással a kurucok ügyére. A parasztság terheinek megkönnyítésére hozott Rákóczi-intézkedések, akármilyen kíméletesek is, a nemesi vármegyék elkedvetlenedését, méltatlankodását, sokszor ellenállást, sőt nem egy esetben a labanc táborhoz való csatlakozását fogják előidézni.

A Rákóczi személye által kiváltott különböző reakciók sorában a harmadik és leglényegesebb a császári politikának és annak a magyar mennyiségnek a reakciója, amely mennyiség — a kuruc keserűség labancoknak csúfolja őket⁶⁾ — a konszolidáció érdekében a császári politikát támogatni hajlandó s amely a katonai atrocitások megszüntetését és az elviselhetetlen adóterhek megkönnyítését lojális formában és keretek között reméli elérni.

6) A szó a „Laub' Hans“ (Szaladj Jancsi) kifejezésből származik, amelyet állítólag a futó császári zsoldosoktól hallottak és tanultak el a kurucok, s amelyből gunynév lett, amelyet aztán tágabb értelemben császárpárti magyarok megjelölésére használtak.

A császári politika reakcióinak alapvonást II. Rákóczi György és Zrínyi Péter unokájával szemben a gyanakvás adja. A császár környezete egyszerűen nem tud hinni abban, hogy a kivégzett nagyapa, a bebörtönzött apa és anya leszármazottja lojális lehessen ahhoz az uralkodóhoz, aki mindezért a felelős volt. Ez a gyanakvás, párosulva a dúsgazdag örökös iránti irigységgel, rosszhiszeműséggé és intézményes figyeltetéssé konkretizálódott, s ahogy a 17. század a 18.-ba, Rákóczi életkora meg a huszonötödik évébe fordult az érzelmi szakadék a bécsi magatartás és a fokozatosan dacba és keserűségbe hajszolt fiatal főúr között áthidalhatatlanná vált. Az induló dráma komor és nyomasztó színpada ezzel megkapta a főszereplőt is, akit egyre hidegülő családi életéből kibontakozó belső egyedül-léte taszít a közélet felé...

III. R E C R U D E S C U N T

Itt valahol, ott valahol;
Esett szép szomorú fejekkel
Négy-öt magyar összehajol...
Ady Endre

Hogy valójában hol van és miben áll az a pont, ahol a bőséges okokból elindul a konkrét értelemben vett tett, ahol alakot ölt a szándék politikai értelemben is, Rákóczi Ferenc lelkében is, azt Ady megdöbbentő kifejezőereje minden történettudományos boncolgatásnál szabatosabban megmondja nekünk. A tett „esett, szép, szomorú fejekkel összehajolt négy-öt magyar” komor beszélgetéseinek eredménye volt. A történelmi értelemben vett elindítás ez, minden egyéb csak körülmény, esetlegesség, részlet.

Az okokról éppúgy a Lipót-féle politika gondoskodik, mint az indítékokról, sőt még Rákóczi a priori lelki diszpozícióit is Lipót császár formálja ki benne is, szüleiben is, nagyszüleiben is, hiszen Lipót a századfordulón már 60 éves és már Rákóczi Ferenc nagyszüleinek is királya volt.

Rákóczi lélekformálódásának második legnagyobb tényezője talán haláláig hűséges és egyetlen igaz barátja, a nálánál 11 évvel idősebb, kimagaslóan művelt, szellemes, jómegjelenésű grand seigneur, Bercsényi Miklós, aki mindenüvé követi, egészen a kassai dóm kriptájáig.

Bercsényi Miklós izzó magyarsága mellett is császárpárti, 36 éves koráig lojális alattvalója királyának, olyannyira, hogy Lipót őt nevezi ki Felsőmagyarország királyi biztosává. Bercsényi tehát nagyon nagy úr, sokkal nagyobb úr, mint egy főispán. Az adózás elviselhetetlenségét ő is tisztán látja s a katonai atrocitásokkal szemben állandóan hadakozik. Az alkotmány lábbaltiprását is látja, mindezt azonban a háború következményének tekinti és minden reménye a konszolidáció elérkezésében van, és különösen Kollonics „Einrichtungswerk“-jétől vár sokat. Mikor azonban ezt az udvari tanács elutasítja és nyilvánvalóvá lesz, hogy a helyzetet Bécsben állandónak és véglegesnek szánják, Bercsényi a csalódás keserű dühével fordul az osztrák kormányzat ellen.

Dr. Padányi Viktor (Vatta, Borsod vármegye, 1906. január 26. – Melbourne/Moorabbin, 1963. december 3.) történész, nyelvész, író.

Életpályája

Középiskolai tanulmányait Egerben és Budapesten végezte. A szegedi és a budapesti Tanárképző Főiskola elvégzése után a Szegedi Tudományegyetemen történelemből, filozófiából és magyar irodalomból doktorált. Magyarországon oktatáspolitikai kérdésekkel foglalkozott. Tanított Tarnamérán, Törökszentmiklóson és Kiskunfélegyházán, majd Szegeden az egyetemen. Kiválóan zongorázott, hegedült és festett. Szülei és felesége, Csősz Emilia szintén tanárok voltak. Házasságából három fia született.

Magyarországról 1945-ben távozott. 6 évig a bajorországi Oberammergauban, majd 1951-től az ausztráliai Melbourne-ben élt, ahol mint könyvelő, műszaki rajzoló és tanár működött. Tanulmányai, könyvei főleg a magyar őstörténetre vonatkoznak de írt tankönyvet, regényeket, novellákat, verseket és színdarabokat is.

Dr. Padányi Viktor néhány könyve is már régóta a könyvgyűjteményem remekei között vár a feltámadására. Azt hiszem, Rákóczi Nagyságos Fejedelem is egy közöttük, majd utánakeresek, a Dentumagyarbia biztosan ott van. Ez a példány így érhető el a világhálón és ezután a Hollósvár honlapon, is. Szántóné Veréb Irén, 2021. 02. 11.

Dr. Padányi Viktor

Született	<u>1906. január 26.</u> <u>Vatta</u>
Elhunyt	<u>1963. december 3.</u> (57 évesen) <u>Melbourne/Moorabbin</u>
Foglalkozása	történész, nyelvész, író

